WSTĘP

Kolejny numer „Historia Slavorum Occidentis” ukazuje się w tradycyjnej formule, a więc publikujemy kilkanaście obszernych artykułów, a dalej recenzje i sprawozdania z ważnych wydarzeń naukowych. Część pierwsza bloku „Artykuły i rozprawy” zawiera kilka tekstów odnoszących się przede wszystkim do dziejów średniowiecza. Otwiera je artykuł Dariusza Adamczyka (Historisches Seminar Leibniz Universität w Hanowerze), ukazujący relacje gospodarcze strefy śródziemnomorskiej z Europą Środkowo-Wschodnią w X stuleciu. Stanisław Suchodolski (Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Warszawa) zagłębia się w kwestie najstarszego mennictwa czeskiego, a przy sprawach gospodarczych pozostaje też Marcin Danielewski (Instytut Historii UAM w Poznaniu), wskazując znaczenie hodowli koni w monarchii piastowskiej. Natomiast Piotr Kuligowski (Instytut Historii UAM w Poznaniu) ukazuje spór Ludwika Królikowskiego i Jana Czyńskiego, przedstawicieli XIX-wiecznej myśli socjalistycznej. Kolejna odsłona bloku „Artykuły i rozprawy” poświęcona jest rezultatom polsko-czeskiej współpracy naukowej na polu badań archiwalnych. Współpraca ta ukazuje zasadność podejmowania skoordynowanych działań naukowych na obszarze środkowoeuropejskim, odsłania bowiem słabo obecną w dotychczasowej historiografii problematykę współpracy polskich i czeskich uczonych XIX i XX wieku, która wszak nie pozostawała zapewne bez wpływu na kształt nauki w obu krajach. Znaczenia badań, zakrojonych na szerszą skalę i wpisanych w kilkuletni okres czasu nie sposób przecenić, stąd poświęcamy im w tym numerze więcej uwagi, samą zaś istotę przedsięwzięcia przybliży poniżej Jerzy Wyrozumski.

W numerze zamieszczamy też dwie recenzje – pierwsza pióra Norberta Delestowicza (Instytut Historii UAM w Poznaniu) odnosi się do pracy Adama Krawca o polskim księciu Władysławie Hermanie (Adam Krawiec,

Król bez korony. Władysław I Herman, książę Polski); druga zaś autorstwa Roberta Tomczaka (Instytut Historii UAM w Poznaniu) dotyczy pracy Marka Ďurčanského *Česká města a jejich správa za třicetileté války. Zemský a lokální kontext*. Całości dopełniają sprawozdanie z uroczystości wręczenia odznaczeń Krzyża Orderu Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej dla prof. Krystyny Kardyni-Pelikánowej oraz prof. Jarmila Pelikána (Roman Baron i Roman Madecki) oraz tekst Lenki Vlčkové Kryčerové (Brno) poświęcony jubileuszowi czasopisma „Slovanský přehled”.

Józef Dobosz

* * *

Minęło właśnie dziesięć lat od rozpoczęcia bliskiej współpracy naukowej polsko-czeskiej na gruncie archiwalnym. Stroną czeską tej współpracy były dwie praskie instytucje: Instytut im. Masaryka i Archiwum Akademii Nauk Republiki Czeskiej (Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky) oraz Instytut Historii Uniwersytetu Karola i Archiwum Uniwersytetu Karola (Ústav dějin Univerzity Karlovy a archiv Univerzity Karlovy), a stroną polską Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie. Godna uwagi jest konsekwencja i wytrwałość obu stron, a przede wszystkim nośność i atrakcyjność podejmowanych tematów. Nie zawsze bowiem uświadamiamy sobie, jak wiele znaczyły zarówno w XIX, jak też w XX wieku, kontakty uczonych praskich z krakowskimi, czy szerzej czeskich i czechosłowackich z polskimi. Wydobycie wiedzy o nich z zasobów archiwalnych obu stron przynosi efekty nie tylko ciekawe w perspektywie przeszłości, ale także inspirujące na dziś i na przyszłość. Współpraca na gruncie archiwalnym wypełnia w znacznym stopniu umowę o współpracy między Akademią Nauk Republiki Czeskiej i Polską Akademią Umiejętności. Obie łączy tradycja. Powstały bowiem z tego samego zaczynu narodowych potrzeb i aspiracji w obrębie monarchii habsburskiej i w bardzo bliskim sobie czasie. Odegrały też podobną rolę dokumentowania i utwierdzania tożsamości narodowej Czechów i Polaków pod habsburską władzą i z kolei po jej upadku budowały prestiż i intelektualne zaplecze niepodległego bytu i jednych, i drugich.

„Na różnych drogach nauki” spotykali się uczeni czescy i polscy. Wymieniali poglądy i opinie, pomagali sobie w kwerendach naukowych, wzajemnie weryfikowali osiągnięte wyniki, kontaktowali się na gruncie towarzyskim, zawierali przyjaźnie. To wszystko znajduje odbicie w archiwach osobistych, trafiających najczęściej do tych zinstytucjonalizowanych zasobów, które zwykliśmy nazywać archiwami nauki. Dostarczają one bezcennego tworzywa dla historii nauki, która bez nich obejść się nie może. Nauka nie ma granic, dlatego tak ważna jest penetracja naukowych spuścizn uczonych i ich archiwów osobistych, ponad granicami państwowymi, co w sposób wzorcowy pokazuje interesująca nas tutaj współpraca polskich i czeskich archiwistów. Wspomnijmy publikację dotyczącą wybitnych orientalistów *Korespondencja Tadeusza Kowalskiego z Janem Rypką i Bedřichem Hroznym* (oprac. Ewa Dziurżyńska, Marek Ďurčanský, Pavel Koderá), wykonaną przez PAU w 2007 roku. Wspomnijmy mającą wnet się ukazać korespondencję dwóch wybitnych jurystów: Adama Vetulaniego i Miroslava Boháčka, którzy poczynając od wymiany poglądów, publikacji i wzajemnych przysług naukowych potrafili się naprawdę zaprzyjaźnić.

Projekt naukowy „Na różnych drogach nauki. Z kontaktów uczonych polskich, czeskich i słowackich w XX wieku” sytuuje się we wspólnych działaniach badawczych wymienionych już trzech Archiwów pod hasłem „Czesko-polskie kontakty naukowe i kulturalne w XIX i XX wieku”. Stanowi bardzo istotną część jego realizacji. Ani w zamyśle Organizatorów, ani w jego wykonaniu, nie chodziło i nie mogło chodzić o całość wzajemnych relacji. Podtytuł „Z kontaktów..” wystarczająco to uwidacznia. Dokonano więc pewnego wyboru tematów. Stanowi on swego rodzaju wypadkową przeprowadzonych już badań i personalnych możliwości ich prezentacji. Na ile jest on trafny i ciekawy, osądzą Czytelnicy. Uprzedzając jednak ich ewentualną opinię, pozwalam sobie zauważyć, że pozyskanie czterech tekstów ze strony czeskiej i czterech ze strony polskiej wydaje się osiągnięciem optymalnym. Sam dobór postaci wynikał wprawdzie ze stanu badań, ale nie jest on przypadkowy, skoro zaprezentowano dwóch uczonych czeskich – członków Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Umiejętności, oraz dwóch uczonych polskich – członków czeskich instytucji naukowych: Česká akademie věd a umění, później Československá akademie věd.

Program naukowy badań dotyczących kontaktów naukowych polsko-czeskich uzupełniała okolicznościowa wystawa w Archiwum Nauki PAN

i PAU w Krakowie, adresowana do szerszej publiczności. Była ona dokonaniem autorskim Joanny Laskosz i Marcina Maciuka. Wpisała się w długi i renomowany już cykl wystaw naszego Archiwum, opierających się głównie na przechowywanych w nim naukowych spuściznach i archiwach osobistych. Tym razem wątek polsko-czeskich relacji naukowych pokazano na podstawie materiałów ze spuścizn znanych uczonych polskich, reprezentujących różne dyscypliny naukowe: Henryka Batowskiego, Mieczysława Gładysza, Walerego Goetla, Zygmunta Grodzińskiego i Stanisława Urbańczyka; nadto zaprezentowano w świetle archiwalnego przekazu trzy wspólne problemy: wytyczenia granicy czechosłowacko-polskiej po pierwszej wojnie światowej, utworzenia parków narodowych w obszarze przygranicznym obu państw i wspólnej ochrony przyrody w strefie pogranicza. Wystawa, oparta w zasadzie na zbiorach własnych naszego Archiwum, została wszakże wzbogacona pewną liczbą skanów ze zbiorów czeskich. Była przedsięwzięciem ambitnym i interesującym, godnym jubileuszowych okoliczności.

W imieniu Polskiej Akademii Umiejętności gratuluję wszystkim trzem współpracującym Archiwom wytrwałości i konsekwencji na polu wzajemnych roboczych kontaktów, a także osiągniętych rezultatów. Wyrażając nadzieję, że Polska Akademia Umiejętności będzie zawsze wspierać tę owocną współpracę archiwalną, życzę Partnerom dalszych sukcesów.

Jerzy Wyrozumski (Sekretarz Generalny PAU)

ÚVOD

Další číslo „*Historia Slavorum Occidentis*” je vydáno v tradičním uspořádání, publikujeme tedy dvanáct článků, recenze a zprávy z důležitých vědeckých událostí. První část bloku „Články a studie” obsahuje několik textů, které se vážou především k dějinám středověku. Úvodní článek Dariusze Adamczyka (Historisches Seminar Leibniz Universität, Hannover) popisuje hospodářské vztahy středozevní oblasti se střední a východní Evropou v 10. století. Stanisław Suchodolski (Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Varšava) se zaměřuje na problematiku nejstaršího českého mincovnictví, u hospodářských otázek zůstává také Marcin Danielewski (Instytut Historii UAM, Poznaň), který poukazuje na význam chovu koní v piastovském státě. Piotr Kuligowski (Instytut Historii UAM, Poznaň) analyzuje spor Ludwika Królikowského a Jana Czyńskiego, představitelů socialistického myšlenkového proudu 19. století. Druhá část bloku „Články a studie” představuje výsledky polsko-české vědecké spolupráce v archivnickém bádání. Tato součinnost dokládá opodstatněnost koordinovaných vědeckých aktivit ve středoevropském prostoru, zpracovává totiž téma spolupráce polských a českých (československých) vědců 19. a 20. století, v dosavadním dějepisectví velmi málo zastoupené, přestože jistě mělo vliv na vědecký vývoj v obou zemích. Význam bádání uchopeného v širším rámci a několikaleté časové perspektivě nelze přecenit, proto mu v tomto čísle věnujeme více pozornosti – podstatu projektu polsko-české archivnické spolupráce přiblíží níže Jerzy Wyrozumski.

V tomto čísle zveřejňujeme rovněž dvě recenze – první, jejímž autorem je Norbert Delestowicz (Instytut Historii UAM, Poznaň), se týká práce Adama Krawce o polském knížeti Vladislavu I. Hermanovi (Adam Krawiec, *Król bez korony. Władysław I Herman, książę Polski*); druhá, kterou napsal Robert

Tomczak (Instytut Historii UAM, Poznaň), je věnována knize Marka Ďurčanského *Česká města a jejich správa za třicetileté války. Zemský a lokální kontext*. Celé číslo doplňuje zpráva ze slavnostního udělení Řádu za zásluhy o Polskou republiku prof. Krystyně Kardyni-Pelikánové a prof. Jarmilu Pelikánovi (autorů Romana Barona a Romana Madeckého), a také zpráva Lenky Vlčkové Kryčerové (Brno) o jubileu časopisu „Slovanský přehled”.

Józef Dobosz

* * *

Právě minulo deset let od zahájení užší polsko-české vědecké spolupráce v archivnictví. Z české strany se této spolupráce účastnily dvě pražské instituce – Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky, Ústav dějin Univerzity Karlovy a archiv Univerzity Karlovy, z polské strany Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności v Krakově. Pozornost si zaslouží důslednost a vytrvalost obou stran, a zejména nosnost a atraktivnost zkoumaných témat. Ne vždy si totiž uvědomujeme, jak hodně znamenaly v 19., ale i ve 20. století kontakty pražských a krakovských vědců, a vůbec českých či československých a polských badatelů. Informace o těchto kontaktech, nalezené v archivních fondech obou stran, přinášejí výsledky zajímavé při pohledu na minulost, a také inspirují při pohledu na současnost a budoucnost. Spolupráce archivů ve značné míře naplňuje smlouvu o spolupráci, kterou uzavřely Akademie věd České republiky a Polska Akademia Umiejętności (PAU). Obě instituce spojuje tradice. Vznikly totiž ze stejného kvasu národních potřeb a aspirací v rámci habsburské monarchie, a ve velmi malém časovém odstupu. Odehrály podobnou roli při dokumentování a potvrzování české a polské národní identity v době habsburské nadvlády, a po úpadku Rakouska-Uherska spoluutvářely prestiž a intelektuální základnu obou nezávislých států.

„Na různých cestách vědy” se setkávali čeští a polští vědci. Vyměňovali si názory a soudy, pomáhali si při vědeckých rešerších v archivech, vzájemně ověřovali získané poznatky, ale též se kontaktovali na rovině společenské, a tak vznikala přátelství. To vše má své odzrcadlení v osobních archivech, které se nejčastěji stávají součástí institucionalizovaných fondů, obvykle nazývaných vědeckými archivy. Osobní archivy jsou zdrojem neocenitelného

materiálu pro dějiny vědy. Věda nezná hranice, a právě proto je tak důležité zkoumání odborné pozůstalosti vědců a jejich osobních archivů bez ohledu na státní hranice. Nejlépe to dokládá spolupráce polských a českých archivářů. Připomeňme publikaci týkající se významných orientalistů nazvanou *Korespondencja Tadeusza Kowalskiego z Janem Rypką i Bedřichem Hroznym* (red. Ewa Dziurzyńska, Marek Ďurčanský, Pavel Kodera) a vydanou PAU v roce 2007. Uveďme také korespondenci dvou významných právníků, která má být vydána v nejbližší době – Adam Vetulani a Miroslav Boháček si nejprve začali vyměňovat názory a publikace, vědecky si pomáhat, až se nakonec spřátelili.

Vědecký projekt „Na různých cestách vědy. Z kontaktů polských, českých a slovenských vědců ve 20. století“ je velmi důležitou součástí společných výzkumných aktivit zmíněných tří archivů, nazvaných „Česko-polské vědecké a kulturní kontakty v 19. a 20. století“. Podtitul „Z kontaktů ..“ jednoznačně poukazuje, že záměrem ani cílem organizátorů nebyly – a ani nemohly být – všechny vzájemné vztahy. Pro bádání byla vybrána témata na základě již provedených výzkumů a personálních možností jejich prezentace. Nakolik to byl výběr správný a zajímavý, čtenáři ocení sami. Předcházíme jejich hodnocení, dovolím si podotknout, že vypracování čtyř textů z české strany i čtyř ze strany polské se zdá být optimální. Výběr osobností vyplýval sice z aktuálního stavu výzkumu, ale není náhodný, jsou představeni dva čeští vědci – členové polských institucí: Akademia Umiejętności, a posléze Polska Akademia Umiejętności, a dva polští vědci – členové České akademie věd a umění, později Československé akademie věd.

Výzkumný program týkající se polsko-českých vědeckých kontaktů doplnila tematická výstava v Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności v Krakově, adresovaná širší veřejnosti. Jejím autory byli Joanna Laskosz a Marcin Maciuk. Výstava navazovala na dlouhý renomovaný cyklus našeho archivu a ukázala, podobně jako ostatní výstavy série, především archiválie z vědeckých pozůstalostí a osobních archivů, obsažených v našich fondech. Téma polsko-českých vědeckých vztahů bylo představeno na základě materiálů z dědických pozůstalostí známých polských vědců různých disciplin: Henryka Batowského, Mieczysława Gładysze, Waleryho Goetla, Zygmunta Grodzińskiego a Stanisława Urbańczyka. Kromě toho byly z pohledu archivních materiálů prezentovány tři společné problémy: vytýčení československo-polské hranice po první světové válce, utvoření národních parků v příhraničních oblastech obou států a společná

ochrana přírody v pohraničním pásmu. Výstava, připravená díky fondům našeho archivu, však byla obohacena skany z fondů českých. Byla to událost význačná a zajímavá, hodná jubilejní příležitosti.

Jménem Polské Akademie Umiejętności blahopřeji všem třem spolupracujícím archivům k vytrvalosti a důslednosti při vzájemných pracovních kontaktech, a blahopřeji také k dosaženým výsledkům. S nadějí, že Polska Akademia Umiejętności bude vždy podporovat tuto plodnou spolupráci, přeji našim partnerům další úspěchy.

Jerzy Wyrozumski (tajemník PAU)